

HISTÒRIA RECENT DE L'IMPERI

ALFREDO GONÇALVES

São Paulo, Brasil

L'expansió de l'economia moderna té les seves arrels en els segles XIII i XIV, quan ressorgeix a Europa el comerç amb Orient. Es restableixen antigues rutes, mentre s'obren nous accessos per terra i mar. Espècies de l'Índia, teixits de la Xina, entre altres productes, creuen els camins i el mar mediterrani. Ciutats com Venècia, Florència i Gènova es converteixen en ports i encreuaments d'aquests intensos intercanvis. Poc després, ja en els segles XV i XVI, els grans descobriments, precedits pel del camí marítim a l'Índia, amplien enormement els llocs d'origen de les mercaderies i la seva diversitat. De l'altra banda de l'Atlàntic, Amèrica proporciona en abundància progressiva or, argent, coure, fusta de Brasil, sucre, cacau, cafè... entre moltes altres novetats.

Es consolidava així la fase del *capitalisme mercantil*. Evidentment, l'ús de la pólvora, de la impremta, de la brúixola i de la indústria naval va mostrar de seguida la superioritat bèl·lica de les nacions europees sobre els pobles d'ultramar. L'economia de bescanvi de productes europeus i americans guanyà un fort impuls.

Els beneficis obtinguts i acumulats amb l'increment del comerç van fer sorgir una nova classe, la dels burgesos. Aquests nous rics, independents i al marge dels senyors feudals, col·loquen el seu capital al servei dels nous invents tecnològics. Una sèrie de transformacions sacseja Europa en els segles següents, culminant en la Revolució Francesa i en la revolució industrial.

La revolució industrial va tenir com a epicentre Gran Bretanya, però ràpidament s'estengué als altres països i no tardà a creuar l'Atlàntic. Les modificacions tecnològiques condueixen a l'*Era de la Màquina*, que ja anava madurant lentament des del Renaixement. Així, el comerç mercantilista, el sorgiment d'Amèrica i una sèrie d'innovacions tecnològiques, figuren com els precursors d'un procés revolucionari de les forces de producció.

Es tracta, en veritat, d'una revolució en quatre dimensions: una d'ordre socioeconòmic, amb el sorgiment i la consolidació de la indústria; una altra d'ordre *polític*, a través de l'enfortiment dels estats-nació a partir de la Revolució Francesa; una altra, d'ordre *científic*, que s'afirma per l'aprofundiment del mètode experimental; una altra, finalment, d'ordre *filosòfic*, fundada en el pensament de la raó il·lustrada i en

l'emergència de la subjectivitat. Amb el desenvolupament d'aquest procés, el paradigma del canvi guanya preeminència sobre la idea medieval de l'estabilitat i del manteniment de l'ordre establert. La novetat passa a ser reverenciada. L'*Ancien Régime* entra en fase terminal. La història iniciava una nova etapa del seu desenvolupament, o, en expressió de Hegel, els «temps moderns» estaven madurs.

Segons Hobsbawm, el gran historiador anglès, l'*era de les revolucions* va de 1789 a 1948, amb el Manifest Comunista. Des del punt de vista polític i econòmic, la filosofia liberal s'encarrega d'aplicar a l'economia la lògica darwiniana de la selecció natural. En la competència entre forces desiguals, els forts van devorant els febles. El mercat -déu màgic- usa la seva *mà invisible* per regular *naturalment* l'oferta i la demanda, com creia Adam Smith.

Comença així la fase del *capitalisme industrial*, el qual -també segons Hobsbawm- registra un vigorós impuls a partir de l'*era del capital*: 1848-1875. Si en la fase mercantil el capitalisme tenia el mediterrani com a eix del seu desenvolupament, l'oceà atlàntic serà l'escenari d'aquesta segona fase. La indústria naval britànica supera la de les altres potències europees, i passa a manar el comerç internacional entre els continents, incloent-hi el tràfic d'esclaus.

S'instaura gradualment un nou ordre mundial, que també Hobsbawm anomenarà *era dels imperis*, la qual, segons ell, s'estén des de 1875 a 1914. L'imperialisme pressuposa una relació de dominació i dependència entre les nacions europees més desenvolupades i els pobles acabats de *descobrir* o dominats. D'una banda, la metròpoli, àvida dels articles exòtics i novetats que el Nou Món pot proporcionar; d'una altra, la colònia, subordinada a la matriu, però també àvida de les innovacions del progrés.

Des del punt de vista econòmic i polític, la metròpoli sotmet i explota els seus diversos satèl·lits. Mentre aquests proporcionen matèria primera i mà d'obra barata, aquella procura vendre les seves manufactures, cada cop més nombroses, donada l'enorme capacitat de producció. Com que els productes industrialitzats tendeixen a ser cada cop més cars i la primera matèria cada cop més barata, el resultat és un creixent aprofundiment de la dependència i les desigualtats entre un pol i un altre.

Metrópoli i colònia es distancien cada cop més des del punt de vista del progrés i del desenvolupament. Països com Anglaterra, Holanda, Espanya, Portugal, França, Alemanya, Estats Units, entre els principals, es van beneficiar d'aquest intercanvi desigual al llarg de diversos segles.

L'ordre imperialista, com bé sabem, va efectuar un veritable saqueig de les riqueses naturals de les noves terres, les quals van acabar concentrant-se als països centrals. En aquesta perspectiva, el desenvolupament d'uns i la misèria i abandó d'altres, constitueixen dos costats d'una mateixa moneda. Sota l'imperialisme, molts pobles es van convertir en «captaires asseguts sobre muntanyes d'or», com diria Eduardo Galeano. No rarament, on la terra fou més rica, l'ésser humà es va tornar més pobre, donada la cobdícia i la voracitat de l'expansió capitalista.

Els segles XIX i XX seran testimonis de la lluita per la independència de nombroses nacions d'Àsia i d'Àfrica. En gran part dels casos la independència no passa de ser una farsa o una maniobra política. Molts països es constitueixen en repúbliques federatives, creen les seves institucions polítiques, aproven una constitució, tenen una bandera... però romanen lligats als mecanismes econòmics d'extorsió per part de les antigues metròpolis. Altres, simplement canvien de metròpoli, deixant intacte el procés de dominació i explotació. Les dues grans guerres mundials van alterar l'escenari i la geopolítica de les nacions europees; les qual sortiran de les ruïnes amb enormes dificultats, és veritat, però la seva política en relació als països del Tercer Món no canvia substancialment. Els mecanismes de transferència de la renda i riquesa es mantenen i es perfeccionen. Tant, que els anys que van de 1945 a 1970 són considerats els anys d'or de l'economia capitalista.

No obstant això, feia dècades que la crisi rondava les seves fàbriques i els seus comptes bancaris. Dóna els primers senyals al final del segle XIX, s'agreuja en les dècades de 1920/30, per tornar amb tota força a partir dels anys 70. La crisi de rendibilitat obliga les grans corporacions multinacionals i els països centrals a una guerra sense precedents. El liberalisme aconsegueix una nova vestidura i una nova energia. Es tracta de superar de totes maneres els perjudicis a través de diferents estratègies, totes elles convergents: ampliació de mercats, innovacions tecnològiques, noves àrees d'inversió, recerca de millors primeres matèries i disminució de càrregues socials i beneficis al treballador. D'aquí el discurs de la flexibilització i de la terciarització, que són sinònims d'una creixent

precarització de les relacions de treball. Amb el neoliberalisme, els treballadors perden drets que representen dos segles de lluita sindical, al mateix temps que veuen debilitades les seves formes d'organització.

Tot això és possible gràcies a la revolució tecnològica. Innovacions profundes i accelerades en la biotecnologia, en l'enginyeria genètica, en la informàtica, en la microelectrònica, en la robòtica, en les comunicacions... entre d'altres àrees, condueixen a un nou ordre mundial. És el que Antonio Negri i Michael Hardt anomenen *Imperi*, en un llibre del mateix nom.

En l'imperi contemporani, l'estat-nació perd la seva autonomia o modifica la seva funció. Mentre als països rics es converteix en gestor de grans empreses, especialment en la indústria bèl·lica, als països perifèrics es converteix en estatge dels organismes internacionals com l'FMI. Les relacions de l'economia globalitzada se superposen a la sobirania de cada poble o nació. Qualsevol decisió d'ordre polític està subordinada als interessos dels grans conglomerats econòmics. L'intercanvi bipolar entre metròpoli i colònia és substituït per l'organització en xarxa, on superestructures econòmiques dominen més enllà del poder dels estats. Les relacions internacionals són comandades per la lògica del comerç i del lucre. El *sistema-món* pren el lloc dels blocs autònoms. Tota l'economia, mundialitzada, s'integra en una enorme xarxa amb mútues interdependències. Amb la velocitat d'un toc a la tecla de l'ordinador, quantitats enormes de capital es desplacen d'un extrem del planeta a un altre. Les megafusions formen part d'aquest nou quadre.

En el cor econòmic de l'imperi hi ha l'hegemonia del capital especulatiu, o *capitalisme financer* i a escala internacional. L'endeutament extern es converteix en un nou mecanisme d'extorsió de la riquesa, que és sistemàticament transferida dels treballadors i contribuents als grans inversors internacionals. Els resultats d'aquest joc pervers afecten la població més pobre, en la mesura que el pressupost per a la implantació de polítiques públiques és reduït a favor del pagament d'interessos i serveis del deute. El deute extern és avui la *gallina dels ous d'or* dels megainversors internacionals.

En el cor polític de l'imperi hi ha els EUA, Europa i Japó. A contracorrent proliferen per tot arreu moviments i organitzacions de resistència a la globalització neoliberal i al nou sistema imperial. Forces socials que van mostrant que tot imperi ha caigut i que *un altre món, és possible...*